

ILK YOSHDAGI BOLALARDA O‘YIN FAOLIYATINING PEDAGOGIK AHAMIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19512176>

Xallokova Maksudaxon Ergashevna

*Farg‘ona Davlat Universiteti Maktabgacha ta‘lim kafedrası
pedagogika fanlari boyicha falsafa doktori (PhD), dotsenti*

Kenjaboyeva Azimaxon Dilshodjon qizi

*Farg‘ona Davlat Universiteti Maktabgacha ta‘lim yo‘nalishi,
25.29-guruh talabasi*

Maktabgacha yosh davri bolaning jismoniy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ilk yoshdagi bolalarda atrof-muhitni anglash, yangi bilim va ko‘nikmalarni egallash jarayoni asosan o‘yin faoliyati orqali amalga oshadi. O‘yin bola hayotining ajralmas qismi bo‘lib, u nafaqat vaqtni mazmunli o‘tkazish vositasi, balki ta‘lim va tarbiya jarayonining muhim pedagogik omili ham hisoblanadi. Shu sababli maktabgacha ta‘lim tizimida o‘yin faoliyatiga alohida e‘tibor qaratiladi.

O‘yin jarayonida bolalar atrofdagi olamni o‘rganadi, turli rollarni bajarish orqali ijtimoiy munosabatlarni anglaydi, nutqi, tafakkuri va ijodiy qobiliyatlari rivojlanadi. O‘yin bolalarda mustaqillik, tashabbuskorlik, muloqot qilish ko‘nikmalari hamda hamkorlikda faoliyat olib borish qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, o‘yin faoliyati bolaning hissiy holatini barqarorlashtiradi, uning qiziqishi va faolligini oshiradi.

Bola shaxsini rivojlantirishdagi o‘rni hamda maktabgacha ta‘lim jarayonida o‘yin faoliyatidan samarali foydalanish masalalari yoritib beriladi. O‘yin faoliyatining mazmuni va mohiyati:

O‘yin – bu bolalar uchun tabiiy va erkin faoliyat turi bo‘lib, ularning jismoniy, aqliy va ruhiy rivojlanishiga xizmat qiladi. O‘yin jarayonida bolalar turli rollarni bajaradi, predmetlardan foydalanadi va hayotiy vaziyatlarni tasvirlaydi.

Ilk yoshdagi bolalarda o‘yin faoliyati quyidagi shakllarda namoyon bo‘ladi:

- predmetli o‘yinlar;
- harakatli o‘yinlar;
- didaktik o‘yinlar;
- syujetli-rolli o‘yinlar.

Predmetli o‘yinlarda bola turli buyumlar bilan harakat qiladi, ularni o‘rganadi va ularning xususiyatlarini anglaydi.

Ilk yoshdagi bolalarda predmetli o‘yinlar – bu bolalar turli buyumlar (o‘yinchoq yoki real predmetlar) bilan

harakat qilib, ularning xususiyatlarini o'rganadigan o'yinlardir. Bunda bola predmetni ushlab ko'radi, aylantiradi, bir joydan ikkinchi joyga qo'yadi yoki turli usulda ishlatib ko'radi.

Predmetli o'yinlarga misollar:

1. Kubiklardan minora qurish – bola kubiklarni ustma-ust qo'yib bino yoki minora yasaydi.
2. Piramidani yig'ish – halqalarni kattasidan kichigiga qarab terib chiqadi.
3. Koptok bilan o'ynash – koptokni dumalatish, uloqtirish yoki ushlab olish.
4. Qo'g'irchoqni ovqatlantirish – qoshiq, piyola kabi o'yinchoq buyumlar bilan harakat qilish.
5. Mashina o'yinchoqlarini yuritish – mashinani itarib harakatlantirish.
6. Quti yoki idishlarga narsalarni solish va chiqarish – bola predmetlarni joylashtirib ko'radi.

Bu o'yinlar orqali bolalarda:

- mayda motorika,
- fikrlash,
- idrok,
- predmetlarning vazifasini

tushunish kabi ko'nikmalar rivojlanadi.

Ilk yoshdagi bolalarda o'yin faoliyati turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ulardan biri harakatli o'yinlar hisoblanadi.

Harakatli o'yinlar

Harakatli o'yinlar – bu bolalarning yugurish, sakrash, emaklash, uloqtirish kabi jismoniy harakatlari orqali o'ynaladigan o'yinlardir. Bu o'yinlar bolalarning jismoniy rivojlanishi,

chaqqonligi, muvozanati va sog'lig'ini mustahkamlashga yordam beradi.

Misollar:

“Quvlashmashoq” – bolalar bir-birini quvib o'ynaydi.

“Koptokni olib kel” – bola koptokni yugurib olib keladi.

“Sakrash o'yini” – bolalar chiziqdan sakrab o'tadilar.

“Halqadan o't” – bola halqa ichidan o'tib harakat qiladi.

“Top va olib kel” – tarbiyachi aytgan predmetni topib olib kelish.

Ahamiyati:

- mushakllarni rivojlantiradi;
- koordinatsiya va muvozanatni shakllantiradi;
- bolalarda faollik va quvnoqlikni oshiradi;
- jamoa bilan o'ynash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ilk yoshdagi bolalarda didaktik o'yinlar – bu bolalarning bilimini, fikrlashini, nutqini va sezgi organlarini rivojlantirishga qaratilgan o'yinlardir. Bunday o'yinlar orqali bola rang, shakl, son, predmetlarni farqlashni o'rganadi.

Didaktik o'yinlarga misollar:

“Rangini top” o'yini

Bolalarga turli rangdagi kartochkalar yoki kublar beriladi. Tarbiyachi bir rangni aytadi, bolalar shu rangni topib ko'rsatadilar.

“Qaysi biri ortiqcha?” o'yini

Stolga bir nechta predmet rasmlari qo'yiladi (masalan: olma, nok, banan, mashina). Bolalar ortiqcha predmetni topadilar.

“Shaklini top” o'yini

Bolalar doira, kvadrat, uchburchak kabi shakllarni mos teshiklarga joylashtiradilar.

“Kimning bolasi?” o‘yini

Hayvonlar rasmlari beriladi (sigir – buzoq, mushuk – mushukcha). Bolalar hayvon va uning bolasini to‘g‘ri juftlaydilar.

“Nimani eshitding?” o‘yini

Tarbiyachi turli tovushlarni chiqaradi (qo‘ng‘iroq, qarsak, stolni taqillatish). Bolalar qaysi tovush ekanligini aytadilar.

Ilk yoshdagi bolalarda o‘yin faoliyatining muhim shakllaridan biri syujetli-rolli o‘yinlar hisoblanadi. Bu o‘yinlarda bolalar kattalar hayotidagi turli kasblar va vaziyatlarni rolga kirib tasvirlaydilar. Quyida syujetli-rolli o‘yinlarga misollar keltirilgan:

Syujetli-rolli o‘yinlarga misollar:

“Doktor va bemor” o‘yini

Bolalardan biri doktor bo‘ladi, boshqasi bemor rolini bajaradi. Doktor bemorni tekshiradi, dori beradi, maslahat beradi.

“Do‘kon” o‘yini

Bir bola sotuvchi, boshqalari xaridor bo‘ladi. Xaridorlar mahsulot tanlaydi, sotuvchi esa sotadi.

“Oila” o‘yini

Bolalar ona, ota, farzand rollarini bajarib, uy ishlarini bajarish, ovqat tayyorlash yoki mehmon kutishni tasvirlaydilar.

“Bog‘cha” o‘yini

Bir bola tarbiyachi rolini bajaradi, boshqalari esa bolalar rovida bo‘lishadi. Tarbiyachi ularga mashg‘ulot o‘tkazadi.

“Quruvchi” o‘yini

Bolalar quruvchi rolini bajarib, kublar yoki konstruktorlar yordamida uy yoki bino quradilar.

“Haydovchi va yo‘lovchilar” o‘yini

Bir bola haydovchi bo‘lib, boshqalar yo‘lovchi rolini bajaradi va avtobus yoki mashinada ketayotganini tasvirlaydi.

Harakatli o‘yinlar esa bolaning jismoniy rivojlanishini ta‘minlaydi. Didaktik o‘yinlar orqali bolalarda bilim olish jarayoni samarali tashkil etiladi.

O‘yin faoliyatining pedagogik ahamiyati.

Ilk yoshdagi bolalar rivojlanishida o‘yin faoliyatining pedagogik ahamiyati juda katta. O‘yin jarayonida bola nafaqat bilim oladi, balki ijtimoiy hayotga moslashishni ham o‘rganadi.

Birinchidan, o‘yin bolalarning bilish jarayonlarini rivojlantiradi. O‘yin davomida bola predmetlarning rangini, shaklini, hajmini va boshqa xususiyatlarini o‘rganadi. Bu esa tafakkur va idrokning rivojlanishiga yordam beradi.

Ikkinchidan, o‘yin bolalarda nutq rivojini ta‘minlaydi. O‘yin davomida bolalar bir-biri bilan suhbatlashadi, yangi so‘zlarni o‘rganadi va gap tuzishni mashq qiladi.

Uchinchidan, o‘yin bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantiradi. Bolalar jamoada o‘ynash jarayonida hamkorlik qilishni, qoidalarga rioya qilishni va o‘z fikrini bildirishni o‘rganadilar.

To‘rtinchidan, o‘yin bolalarning hissiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir

ko'rsatadi. O'yin jarayonida bolalar quvonch, qiziqish va hayajon kabi hissiyotlarni boshdan kechiradilar. Bu esa ularning ruhiy barqarorligini mustahkamlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida o'yin faoliyatini tashkil etish.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil etish tarbiyachining muhim vazifalaridan biridir. O'yin jarayoni bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilishi kerak.

Tarbiyachi o'yin jarayonida quyidagi vazifalarni bajaradi:

- rivojlantiruvchi muhit yaratish;
- bolalarning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash;
- o'yin jarayonini nazorat qilish;

- bolalarni ijodiy faoliyatga undash. Shuningdek, o'yin uchun turli didaktik materiallar, o'yinchoqlar va konstruktorlardan foydalanish bolalarning qiziqishini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, o'yin faoliyati ilk yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishida muhim pedagogik vosita hisoblanadi. O'yin orqali bolalarda tafakkur, nutq, ijtimoiy munosabatlar va ijodiy qobiliyatlar shakllanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida o'yin faoliyatiga alohida e'tibor qaratish zarur.

O'yin faoliyatini samarali tashkil etish bolalarning kelajakdagi ta'lim jarayoniga tayyor bo'lishiga ham katta yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sh.A. Mirziyoyeva, N.M. Qodirova – Maktabgacha pedagogika. Toshkent, 2020.
2. Sh.A. Abdullayeva – Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Toshkent, 2019.
3. Vygotskiy L.S. Bola psixologiyasi. – Moskva, 1996.
4. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim davlat o'quv dasturi. Toshkent, 2022.